

26–27 жовтня 2022 року відбулася ювілейна, XXV Всеукраїнська науково-практична конференція **«Короленківські читання 2022»**. З огляду на надзвичайні обставини повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України, розпочатої 24 лютого 2022 року, оргкомітет конференції визнав за доцільне провести конференцію на тему **«Бібліотеки, архіви, музеї в умовах війни»** (замість попередньо визначеної) в дистанційному форматі. Партнери заходу: Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП), Харківська державна академія культури (ХДАК), Харківське обласне відділення (філія) ВГО Українська бібліотечна асоціація (ХОВ УБА), журнал «Бібліотечний форум: історія теорія і практика».

У роботі конференції взяли участь понад 170 фахівців бібліотек, музеїв, закладів освіти, архівних установ України (із Запоріжжя, Києва, Краматорська, Кривого Рогу, Кропивницького, Львова, Ніжина, Нововолинська, Одеси, Полтави, Сум, Харкова, Хмельницького та інших міст). Зокрема Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ; найбільш численна та активна група учасників), Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (НБУ ім. Ярослава Мудрого), Національної історичної бібліотеки України, Одеської національної наукової бібліотеки, обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ), наукових бібліотек Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ), Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, ХДАК та інших ЗВО, публічних бібліотек, науковці Центрального державного науково-технічного архіву України (ЦДНТА України), Національної академії аграрних наук України, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут (НТУ «ХПІ»), Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка та інших установ.

26 жовтня відбулися: офіційне відкриття, сесія 1 «Бібліотеки, архіви музеї: адаптація в умовах військової агресії» та сесія 2 «Бібліотеки, архіви

музеї: стратегії резильєнтності»; наступного дня – тренінг «Цифрові інструменти, інтерактивні практики у роботі з молоддю» (наживо на платформі «Zoom»). Традиційно працювала постерна сесія (https://padlet.com/nmr_hdnb/korolenkivskichytannia2022). Модерували онлайн-спілкування члени оргкомітету: заступник директора з наукової роботи Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка (ХДНБ), кандидат наук із соціальних комунікацій, голова ХОВ УБА **Людмила Глазунова** та завідуючий науково-дослідним відділом документознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів, професор кафедри цифрових комунікацій та інформаційних досліджень ХДАК, доктор філологічних наук, доцент, заслужений працівник культури України **Ігор Лосієвський**.

На заході було представлено 32 доповіді та повідомлення. Транслявався захід наживо на сторінці ХОВ УБА у фейсбуці (<https://www.facebook.com/how.uba>), що сприяло розширенню кола учасників; кількість переглядів становила 1,5 тис. (станом на 31.10. 2022 р.).

Офіційна частина наукового заходу розпочалася із загальнодержавної хвилини мовчання, присвяченої вшануванню пам'яті загиблих внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Перший заступник Міністра культури та інформаційної політики України, доктор філософії Ростислав Карандеев висловив вдячність фахівцям ХДНБ, які, попри складнощі воєнного часу, спромоглись об'єднати на «Короленківських читаннях» представників бібліотечних, архівних та музейних закладів країни задля конструктивного обговорення актуальних питань та проблем діяльності, обміну досвідом роботи, які завжди корисні, а в умовах воєнного стану тим більше. Висвітлив пріоритети МКІП, відповідно до нових викликів часу, орієнтовані на підтримку культурного фронту в умовах російської воєнної агресії та післявоєнної відбудови; стан роботи та завдання закладів культури, передусім бібліотечних установ: з формування та збереження документних фондів, обслуговування користувачів, формування цифрової грамотності, роботи з кадрами, запровадження нового програмного забезпечення, розвитку

міжнародного партнерства тощо. У контексті завдань збереження документних фондів, вдосконалення систем безпекових заходів, відзначив спільну роботу МКІП та ХДНБ з убезпечення фондів. Наголосив на необхідності надання допомоги бібліотекам деокупованих територій. У відновленні їхньої роботи, зокрема формуванні фондів, запропоновано задіяти обмінно-резервні фонди наукових бібліотек. Акцентувалася також увага на заходах з протипожежної безпеки, економії енергоресурсів. Р. Карандеєв також наголосив, що одним із головних завдань воєнного часу є збереження та розвиток кадрових ресурсів закладів культури. Учасників конференції привітала, висловила вдячність бібліотеці та побажала плідної праці генеральний директор Одеської національної наукової бібліотеки Ірина Бірюкова, зазначивши: *«Харків незламний.... бібліотека надихає ... традиція зустрічатися у жовтні безцінна ...»*.

На першій онлайн-сесії «Бібліотеки, архіви музеї: адаптація в умовах військової агресії» заслухано 7 доповідей. Йшлося про мобілізацію засобів, ресурсів культурних інституцій, інформаційне протистояння в умовах російської військової агресії; збереження та розкриття документних фондів; діяльність бібліотек як центрів допомоги вимушеним переселенцям, підтримки громади в умовах воєнного стану; міжнародне культурне співробітництво; волонтерську діяльність тощо.

Відкрила сесію і презентувала доповідь на тему «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка в епіцентрі війни» директор бібліотеки Наталя Петренко. Привітавши учасників «Короленківських читань», з жалем констатувала, що цьогорічна ювілейна конференція відбувається під звуки повітряної тривоги та ракетних обстрілів. Після короткого екскурсу в історію ХДНБ, на долю якої випали тяжкі випробування, особливо під час Другої світової війни, наголосила на втратах, яких зазнала бібліотека внаслідок обстрілів, коли Харків одним із перших міст країни відчув жахіття воєнної агресії і весь час потерпає від неї. Відзначила допомогу місцевих органів влади, МКІП, громадських організацій, міжнародної спільноти, зокрема

Museum for Change та ALIPH Foundation. Позбавлені можливості обслуговувати користувачів безпосередньо у стінах книгозбірні, фахівці продовжують роботу в дистанційному режимі. Вони організують наукові, культурно-просвітницькі заходи, підтримують інформаційний та культурний фронти, продовжують неформальне навчання колег, поглиблюють міжнародну співпрацю. Опрацьовуються стратегії повоєнної відбудови закладу.

У сфері наукової, культурно-просвітницької діяльності, відзначила щорічну науково-практичну конференцію «Винахідники і науковці: разом до перемоги»; народознавчі онлайн-зустрічі; віртуальний ресурс «Григорій Сковорода. “Байки харківські”: читаємо, слухаємо, вивчаємо...» до 300-річчя від дня народження видатного філософа, новий проект «Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану» тощо. У межах міжнародного культурного співробітництва відзначила участь у Consortium of European Research Libraries Security Network and this Summer School, на якому зустрілися бібліотекарі, консерватори, реставратори європейських національних та університетських книгозбірень (Австрії, Бельгії, Великої Британії, Данії, Ірландії, Іспанії, Латвії, Литви, Німеччини, Естонії та ін.) для обміну досвідом та вирішення питань діяльності в надзвичайних ситуаціях, евакуації зібрань тощо. На міжнародному бібліотечному форумі «Symposium on Library Conditions and Services in the Contemporary Ukraine», організованому Школою інформації Університету Сан-Хосе (SJSU iSchool; штат Каліфорнія), за сприянням УБА, де зібралися понад 250 представників книгозбірень та освітніх організацій (з США, Пуерто-Ріко, Канади, України, Великої Британії, Франції, Індії, Польщі та інших країн) для підтримки бібліотек та бібліотекарів, постраждалих від агресії Російської Федерації проти України, висвітлено роботу бібліотек Харківщини в умовах воєнного стану («Бібліотеки Харківщини: незагоєні рани війни»).

Начальник відділу ЦДНТА України Ганна Голубкіна висвітлила питання адаптації роботи архіву до умов воєнного стану: основні напрями

діяльності установи, спрямовані на забезпечення збереженості документів, популяризації та використання архівних ресурсів тощо. Досвідом роботи Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка в умовах війни поділилася науковий співробітник цього закладу Олеся Головка. Мультиплатформний проєкт «Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану», започаткований ХДНБ у партнерстві з ХОВ УБА, на знак підтримки маніфесту «Культурна консолідація задля перемоги», презентували фахівці відділу науково-методичної роботи Ірина Карнаух та Катерина Вірютіна. Конче важливою в умовах воєнного стану є підтримка українських закладів культури міжнародною спільнотою. Про німецькі будні українських бібліотекарів, інформаційну та професійну співпрацю доповіли провідний бібліотекар Харківської ОУНБ Ольга Зубренко та співробітник бібліотеки-філії №5 ЦБС Слобідського району м. Харкова Поліна Бузько, стипендіати Національної бібліотеки Німеччини (при відділенні у Франкфурті-на-Майні). Вектори роботи Харківської спеціалізованої музично-театральної бібліотеки ім. К. С. Станіславського, зокрема про авторський артпроєкт «UKRAINE ASKS FOR HELP! Творчий щоденник воєнного часу», розповіла методист книгозбірні, професійний художник Вікторія Хворостенко.

Завершилося перше сесійне засідання виступом головного бібліотекаря НБУ імені Ярослава Мудрого, кандидата історичних наук, доцента Лілії Прокопенко, яка представила доповідь «Нові пріоритети Маніфесту ІФЛА/ЮНЕСКО про публічну бібліотеку 2022 року». Розглядалися зміст Маніфесту, прийнятого у липні цього року на 87-му Всесвітньому бібліотечному та інформаційному конгресі ІФЛА у м. Дубліні (Ірландія), зміни і доповнення у новій редакції, порівняно із трьома попередніми, наголошено на необхідності перекладу Маніфесту українською мовою, важливості його обговорення вітчизняною бібліотечною спільнотою і використання у практичній роботі публічних бібліотек України.

На другій онлайн-сесії «Бібліотеки, архіви музеї: стратегії резильєнтності» репрезентовано 8 доповідей, пов'язаних, так чи інакше, з

головною проблематикою конференції – завданнями системної адаптації до умов і викликів воєнного часу, стратегії збереження фондкових зібрань, формування та збереження первинної інформації про їх склад. Провідний науковий співробітник Інституту бібліотекознавства НБУВ, доктор історичних наук Надія Стрішенець проаналізувала основні проекти з оцифрування бібліотечних, архівних та музейних матеріалів, виконані українськими установами спільно з Програмою «Архіви у небезпеці» Британської бібліотеки (зібрання Шевченкіани; видання та документи Наукового товариства імені Шевченка; архівні матеріали про життя селян українського степу, зібрані Запорізьким науковим товариством ім. Я. Новицького та ін.), порадила скористатися можливостями програми. Про інтерактивні карти, як перспективну форму популяризації інформації про бібліотечні, архівні та музейні колекції йшлося у доповіді провідного архівіста ЦДНТА України Тимура Андрєєва. Завідуюча регіональним консультативно-тренінговим центром Запорізької ОУНБ Ганна Мацієвська розповіла про основні завдання діяльності центру, поділилася досвідом роботи з підвищення медіаграмотності громадян та бібліотечних фахівців.

У складних умовах воєнного стану продовжується робота бібліотек, архівів та музеїв за основним напрямком діяльності – формування, збереження та розкриття фондкових зібрань. Про це засвідчили доповіді: наукового співробітника Інституту архівознавства НБУВ Марини Коломієць, присвячена 110-річчю від дня народження академіка Є. К. Лазаренка, де на основі аналізу складу особового фонду вченого розкрито його науково-організаційну діяльність та внесок у розвиток світової мінералогії; старшого наукового співробітника Інституту біографічних досліджень НБУВ, кандидата історичних наук Наталії Марченко, яка розглянула типові документальні пам'ятки «дитячих письменників» та наголосила на проблемі недостатнього використання їх історико-культурного та наукового потенціалу; провідного наукового співробітника Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка Людмили Ольховської, на тему «Чолом вам, славетний поете

і чоловіче добрий, від ваших українських земляків» (В. Г. Короленко та українська література й культура)», де йшлося про визначення української теми у творчій спадщині письменника-класика, громадську роботу із захисту української мови, літератури, культури від переслідувань, зв'язки із діячами української культури, зображенні через письмові документи.

Висвітлювалися на сесійному засіданні завжди актуальні теми з історії бібліотечної справи та українських бібліотек різного підпорядкування. Невідомим і маловідомим сторінкам цієї історії присвячувалися доповіді: завідуючої відділом зарубіжної україніки Інституту книгознавства НБУ ім. В. І. Вернадського, кандидата історичних наук Олесі Дзири, яка розповіла про історію створення і діяльність відділу спеціального зберігання, роботу книжкової цензури, продемонструвала видання-фальсифікати з фонду зарубіжної україніки, наголосила чим небезпечна українська книга для росіян; бібліотекаря ХДНБ ім. В. Г. Короленка Вячеслава Мамона, який ознайомив з результатами дослідження життєвого шляху та бібліотечної діяльності Марії Габель-Ющенко, революціонерки, діячки народної освіти.

З цією тематикою пов'язане повідомлення професора кафедри українознавства НТУ «ХП», кандидата філологічних наук, доцента Михайла Красикова про проєкт бібліотеки приватних зібрань. Адже історія фондів зібрань, відомості про приватні документні комплекси – архівів та бібліотек – нині набувають особливого значення ще й тому, що значною мірою підвищилися ризики щодо їх розпорошення, вивезення з території України, знищення. Автор наголосив на необхідності вирішення цієї проблеми в площині завдань збереження і реконструкції комплексних та одиничних пам'яток писемної та книжкової культури, реституції культурних цінностей.

У бінарному тренінгу «Цифрові інструменти, інтерактивні практики у роботі з молоддю», що відбувся 27 жовтня, взяли участь 68 фахівців бібліотек та музеїв України, які опановували онлайн-інструменти та види комунікації з молодіжною аудиторією. Тренер – завідувача сектором відділу науково-методичної роботи ХДНБ Катерина Вірютіна – розповіла про інструменти

платформи відеозв'язку «Zoom»: whiteboard, pool, annotation. За результатами опитування, під час апробації функціоналу, виявилось, що більшість використовує цифрові інструменти при проведенні заходів, найпоширенішими є LearningApps та Genial.ly. За допомогою інструменту «Annotation» учасники зробили позначки на мапі України; ознайомилися з конструкторами ігор та вікторин, платформами для опитування і голосування; за допомогою сервісу «AnswerGarden» створили хмару слів – портрет сучасного студентства. Тренер – завідувача науково-методичним відділом Наукової бібліотеки КНУКіМ Олена Скаченко – поділилася досвідом використання інтерактивних практик в організації Всеукраїнських Digital інтелектуальних студентських батлів під час пандемії COVID-19 у 2021 році, які проводилися у співпраці з ХДНБ. Учасники тренінгу долучилися до онлайн-вікторини «Розмова про Сковороду» на платформі «Kahoot», отримали пропозицію від тренерів стати співорганізаторами інтелектуального турніру, присвяченого 300-річчю з дня народження Григорія Сковороди.

На традиційній постерній сесії експонувалися та обговорювалися матеріали 14 доповідей та презентацій, які охоплювали питання роботи в умовах воєнного стану, збереження культурної спадщини, цифрової модернізації бібліотек, архівів і музеїв, промоції читання, інклюзії в бібліотеках, історії бібліотек та бібліотечної справи тощо. У доповіді «Бібліотека і війна (за матеріалами праць Л. Б. Хавкіної)» завідувача кабінетом бібліотекознавства ім. Л.Б. Хавкіної ХДНБ Наталія Капустіна та головний бібліотекар Юліана Ходарева, на матеріалах творчої спадщини видатного бібліотекознавця, розкрили тему бібліотек в реаліях Першої світової війни, з урахуванням кращого зарубіжного досвіду. Досвідом сучасної роботи шкільної бібліотеки в умовах війни поділилася завідувачка бібліотекою Харківської загальноосвітньої школи № 30 Анна Благодірова, акцентуючи увагу на антистресових заходах (для учнів, батьків, родичів учнів та педагогічного колективу). Читацький попит на видання українською мовою, задоволення якого є одним із завдань бібліотек, актуалізованих викликами

воєнного часу, проаналізувала провідний бібліотекар НБУ ім. Ярослава Мудрого Ірина Лісова.

У доповіді «Галузева технічна бібліотека у часи інтернету: сьогодення та перспективи» співробітники Інституту продовольчих ресурсів Національної академії аграрних наук України, провідний фахівець Людмила Сенько та заступник завідуючого відділом, кандидат технічних наук Сергій Вербицький схарактеризували історичний шлях наукової та науково-практичної діяльності інституту, проблеми галузевих книгосховищ в епоху цифровізації та шляхи їх використання як цінного джерела наукових і технічних знань. Питанням збереження та популяризації культурної спадщини присвячено доповідь фахівців НБУВ – завідуючої сектором Інституту бібліотекознавства, кандидата наук із соціальних комунікацій Лариси Литвинової та молодшого наукового співробітника Зінаїди Пономаренко. Розглянуто новий виняток з авторського права щодо збереження фондів, який на думку авторів дозволяє бібліотекам та іншим установам культурної спадщини ЄС (таким як, архіви, музеї) робити резервні копії творів та інших об'єктів, що постійно перебувають у колекціях, конвертувати формати таких копій, зокрема у межах транскордонного співробітництва. У доповіді «Практична (публічна) історія та архівістика в сучасному комунікативно-інформаційному просторі (із досвіду дослідження особистого архіву професора В. І. Савви (1865–1920) у Центральному Державному історичному архіві України» доцента Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, кандидата історичних наук, заслуженого працівника культури України Вячеслава Ціватого, характеризуються особливості сучасної архівістики як форми та інструментарію практичної (публічної) історії, особливості реалізації та інформаційного забезпечення комунікативної складової публічних проєктів у сфері культурних і креативних індустрій та збереження культурної спадщини. Науковий співробітник Інституту книгознавства НБУВ, кандидат історичних наук Тетяна Якубова розглянула книгознавчі відомості творів про Г. С.

Сковороду, що зберігаються у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту.

Презентовано декілька доповідей фахівців Фонду Президентів України НБУВ (далі Фонду). Директор Фонду, кандидат історичних наук Володимир Удовик проаналізував електронні документальні проєкти зі збереження національної пам'яті на прикладі Президентської бібліотеки Азербайджанської республіки; завідувач відділом, кандидат історичних наук Світлана Польовик розкрила місії бібліотек, архівів та музеїв як документно-інформаційних інституцій, що сприяють їх тісній співпраці у збереженні та розкритті документальної історичної спадщини; науковий співробітник Артур Федорчук висвітлив образ України, що створюється в світі провідними медіа різних країн, наголошуючи на актуальності таких досліджень, особливо в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації проти України; молодший науковий співробітник Олена Макарова, – особливості бібліотечної системи Японії, інноваційні види бібліотек (бібліотечні кафе, бібліотеки манги тощо). Розвитку інклюзії в бібліотеках Великої Британії присвячено публікації молодшого наукового співробітника Ярослава Дейнеки, про історію бібліотечної системи цієї країни XIX – XX ст. в аспекті залучення користувачів із соціально відчужених верств населення та молодшого наукового співробітника Наталії Моршни, яка проаналізувала досвід публічних бібліотек та надала рекомендації для ефективного досягнення цифрової інклюзії.

З презентованими матеріалами можна ознайомитися на сторінці «Короленківські читання» <https://korolenko.kharkov.com/korolenkivska-reading.html>.

Учасники конференції отримали сертифікати доповідачів та слухачів.

Конференція засвідчила, що за часи російської воєнної агресії галузь культури України зазнала значних втрат. Адаптуючись до складних умов воєнного часу, з вірою у перемогу, МКІП, бібліотеки, архіви та музеї України, як соціальні та документно-інформаційні інституції, активно реагують на нові

виклики часу. Розширюються формати та інструментарій онлайнної наукової, інформаційної та культурно-просвітницької діяльності, особливо в закладах, які позбавлені можливості фізичного обслуговування користувачів. Триває робота з формування, збереження та введення у культурно-інформаційний простір фондів зібрань. Розробляються стратегії післявоєнної відбудови закладів сфери культури та креативних індустрій. Особливої уваги та допомоги, з боку органів влади, бібліотечної громадськості потребують заклади культури деокупованих територій. Плідною і перспективною є співпраця з міжнародною спільнотою за міжнародними та міждержавними проектами. Триває пошук нових моделей міжнародного партнерства у процесі інтеграції України в європейський та загальноосвітній культурний простір.

Оргкомітет «Короленківських читань 2022» висловлює щирі вдячність за співпрацю партнерам науково-практичної конференції, усім учасникам! З надією на подальше співробітництво, разом до ПЕРЕМОГИ!

Голова оргкомітету: директор ХДНБ ім. В. Г. Короленка Наталя Петренко.

Члени оргкомітету: заступник директора з наукової роботи Людмила Глазунова, кандидат наук із соціальних комунікацій; Ігор Лосієвський, завідувач науково-дослідного відділу документознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів, доктор філологічних наук; Олена Куніч, завідувача відділом науково-методичної роботи; Катерина Вірютіна, завідувача сектором відділу науково-методичної роботи.